

La idea d'editar una guia global però pràctica –manejable i fàcil d'entendre– de tot el Principat va sortir el 2011, després que el grup ecologista IPCENA (Institució de Ponent per la Conservació i Estudi de la Natura) constatés l'èxit de la *Guia pràctica per a conèixer la natura de les terres de Lleida i Osca*, publicada un any abans. Joan Vázquez, coordinador general d'IPCENA va contactar amb Joan Maluquer Margalef, i tots dos van tirar endavant la redacció de la nova guia, amb la col·laboració de Josep Germain. La intenció era omplir un buit en la producció catalana de guies naturalistes. “No hi havia cap producte per a tot Catalunya que ho sintetitzés tot. N'hi ha de mamífers, d'ocells, de bolets i de moltes coses però cap que parli de tot, cap de pensada per al públic normal que no es vol endur quinze guies a la motxilla.”

En un únic volum, la guia publicada ara per IPCENA podria ser el compendi de 15 guies diferents: guies de roques i fòssils; de plantes i arbusts; de flors; d'orquídies, de falgueres, de fongs, d'insectes, d'aràcnids, de mol·luscs, de miriàpodes, de macroinvertebrats, de peixos continentals, d'amfibis i rèptils, d'aus, de mamífers i de flora i fauna marines. A més, destaca Maluquer, “s'han complementat tots aquests continguts amb una introducció de geografia, clima i ecologia, que realment s'hauria de recórrer a llibres especialitzats per trobar-la”. La importància de la *Guia* va més enllà perquè “moltes d'aquestes quinze guies d'especialitats no existeixen ni en català ni per a l'àmbit de Catalunya (n'hi ha alguna d'Espanya i Europa) i, a sobre, moltes de les que hi ha estan exhaurides i no es poden trobar”.

La voluntat dels coordinadors, Vázquez i Maluquer, ha estat fer “una compressió”, no “una síntesi, perquè és un treball nou: tots els textos són nous i originals per a la guia i també els dibuixos, tret d'uns quants (un 20 per cent del total) que s'han aprofitat de la *Guia de Lleida i Osca*”.

En total hi han col·laborat –molts de manera altruista– més de trenta persones entre redactors, dissenyadors i dibuixants. Com hi ha un total de 1.570 il·lustracions –cada fitxa d'espècie està il·lustrada– s'ha hagut de recórrer

JORDI PLAY

La guia inclou també 53 rutes naturals, una de les quals al delta de l'Ebre.

La primera guia total de la natura del Principat

L'entitat ecologista IPCENA edita la ‘Guia pràctica per conèixer la natura de Catalunya’, un compendi únic de geologia, zoologia i botànica per a no iniciats. Divulgativa, ben il·lustrada i amanesa.

a deu dibuixants diferents. Els coordinadors han tingut cura de mantenir la coherència per blocs, de manera que tota la fauna marina és d'un autor, els ocells d'un altre, etc. “Les plantes –puntualitza Maluquer– potser és la secció que té més autors diferents, però ha quedat molt bé. Per blocs hem minimitzat les incoherències tant com

ha estat possible pel ritme de producció que els demanàvem.”

Com era impossible una guia exhaustiva, els editors han optat per no marginar cap grup de fauna i flora, però també esperen acontentar els aficionats més nombrosos. Maluquer explica com s'ho han fet: “La guia no és objectiva sinó que hi ha uns grups

GUIA PRÀCTICA PER CONÈIXER LA NATURA DE CATALUNYA

més contemplats, perquè tenen més seguidors i associacions que s'hi dediquen. Els hem cuidat perquè aquests grups fan d'imant de lectors. Seran grups que es miraran molt què hi ha i què no, però, si no hi hagués ocells o bolets, ni se la mirarien.

”Per aquest motiu tenim un terç del total d'orquídies que hi ha a Catalunya. I de mamífers, ocells i rèptils tenim tres quarts de les espècies que n'hi ha. En canvi, d'escarabats, no. N'hi hem posat quaranta o cinquanta i en tenim un miler. Però has de tallar per algun lloc i és un grup amb molt poca gent que s'hi dediqui. Tenfem por que alguns especialistes no ens enviessin a dida quan els demanéssim, per posar un cas, deu o dotze espècies d'abelles i vespes d'un miler d'espècies d'himenòpters. Però no. Més aviat al contrari. Aquests grups menystinguts també han agraït que penséssim en ells”.

Mar i muntanya. La *Guia* també ha volgut incloure fauna i flora marina en una aposta per publicar el manual

definitiu de la natura catalana. “Jo tenia els meus dubtes —explica Maluquer—, perquè sembla que el mar és un altre món. Però ara que ho veig estic satisfet perquè, a la costa, el llibre et serveix tant per a una cosa com per a l'altra. Hi ha peixos, estrelles, algues, etc. Això la fa realment completa. No hi ha cetacis, però realment és difícil observar-ne. En una embarcació pots veure una aleta però és molt improbable que distingeixin quin animal és veritablement. Potser sí que ho haurem d'introduir a la següent edició.”

De guies globals com aquesta, se'n publiquen en altres països. Els anys 80 es va editar una *Guia de flora y fauna de España y Europa*, però és difícil de trobar i poc manejable. “Era més prima que aquesta i tenia 25 dibuixos per pàgina, de manera que si no entenies alguna cosa, era impossible distingir segons quines espècies. Era una obra molt meritòria però no massa operativa. En altres països hi ha coses una mica més semblants al que hem fet. Nosaltres hem volgut

La 'Guia' inclou els espais salvats per l'acció popular i consells per a l'observació

incardinar-la al territori català i, a més d'agafar les espècies més comunes i representatives, donar-li un plus d'escola de naturalistes amb introduccions per entendre per què el nostre país és com és, tant des del punt de vista de la geologia com del clima i els grans ambients, introducció que no trobes en cap més guia.”

Les fitxes d'espècies tenen un estil planer però alhora rigorós —“el màxim que permet l'espai i el vocabulari”, segons Maluquer. Cada capítol té, a més, una introducció sobre la morfologia comuna per introduir també el vocabulari bàsic: les parts d'un insecte, les parts d'un amfibi o un rèptil. Intencionadament, inclou breus consells “per formar naturalistes, gent jove que es vol iniciar: consells per observar; quin material els farà falta —prismàtics per veure ocells, per exemple— o com treure índex de qualitat dels ecosistemes. I com treure partit de les observacions perquè es puguin aprofitar les dades que se'n puguin obtenir”, afegeix Maluquer.

D'aquesta manera, la *Guia* pot ser interessant per a dos perfils diferents d'amants de la natura: els no iniciats i els especialistes en un camp concret. “Vol ser interessant per a dos tipus de lectors. Un és la gent que té interès però no està iniciada i no troba una guia adient. El públic ja iniciat pot tenir menys interès per una part de la guia però l'altra li pot fer servei: per exemple, el que sap molt d'ocells sap de mamífers o d'insectes però potser sap poc de plantes o de fauna marina i aquesta guia l'ajuda a completar els seus coneixements. Hi ha tanta profusió de coses que a l'especialista en ocells li semblarà que necessita una altra guia però, per a la resta de coses, tindrà prou informació.”

Maluquer opina que la *Guia* pot ser també una “estructura d'estat”,

PART VIII: VERTEBRATS

TURÓ

Putorius putorius | VULNERABLE

● Parent salvatge de la fura, és un mustèlid de mida mitjana, entre 32 i 45cm de longitud, sense la cua, que és relativament petita (menys d'1/3 de cap i cos). Coloració característica bruna fosca, amb una màscara blanca a la cara (musell i rere els ulls). ● Fa uns excrements recargolats, com la fagina, o bé més desfetats i humits, segons hagi ingerit o no amfibis; fan una olor pestilent. ♣ Viu als cursos fluvials i zones humides de terra baixa i muntanya mitjana, fins els 1500m. Es troba en greu declivi.

VISÓ AMERICÀ

Mustela vison

● Mustèlid introduït, de mida similar al turó i cua un xic més llarga. Pelatge curt i dens, de tonalitat negrosa, amb una taca blanca sota el musell. Es caracteritza per tenir membranes interdigitals desenvolupades, sobretot a les potes posteriors, degut als seus hàbits aquàtics. ● Espècie d'origen nordamericà escapada de granges pelleteres. ♣ Viu als cursos fluvials i zones humides, naturals i artificials, tolerant nivells de contaminació i degradació no aptes per als mustèlids autòctons.

MARTA

Martes martes

● És un mustèlid de mida mitjana i relativament corpulent, de forma allargada, d'uns 60 a 85 cm de longitud total (1/3 la cua) i una alçada fins a la creu d'uns 16 cm. Orelles mitjanes, d'extrem agut i aixecades. Cap marcadament triangular i cua força llarga i molt peluda. ● El color del seu pelatge és marró fosc, per tot el cos excepte un pitet de color crema o groguenc, que el distingeix de la fagina o gorjablanc. ♣ És un carnívor forestal força especialitzat en viure i moure's entre els arbres dels boscos montans i subalpins del Prepirineu i Pirineu.

MAMÍFERS

FAGINA

Martes foina

● Mustèlid de mida i aspecte força similar a la marta, però amb les orelles més separades i de contorn arrodonit i amb el pelatge més clar, marronenc amb tons taronjosos. Té una gran taca blanquinosa que va de la gorja fins al dors de les extremitats anteriors. ● Tot i que també s'enfila als arbres, és molt més terrestre que la marta. ♣ Viu gairebé arreu i en ambients força variats, sobretot amb mosaic (conreus-boscos/roquissars-matollars).

LLÛDRIGA

Lutra lutra | VULNERABLE

● Mustèlid gran, allargat i esvelt, d'1 a 1,3 m de longitud total (1/3 la cua) i 30 cm d'alçada a la creu. Potes curtes. Cua llarga. Orelles curtes. Dors brúvermellós o grisenc, coll blanquinós i llargs bigotis blancs. Té el pelatge dens i impermeabilitzat per secrecions greixoses. ● La seva activitat crepuscular dificulta la seva observació, però es poden trobar restes que delaten la seva presència (excrements pastosos, plens d'espines i forta olor de peix, situats sobre roques de la riba dels rius). ♣ Molt especialitzat en la vida aquàtica. Viu als cursos fluvials.

GENETA O GAT MESQUER

Genetta genetta

● Carnívor mitjà i esvelt, de 80 cm a 1m de longitud total i 20 cm d'altura a la creu. Musell agut. Cua gairebé tan llarga com el cos. Potes relativament curtes. Orelles mitjanes. Pelatge de fons clar, amb cinc franges longitudinals de taques negres i cua anellada de negre. Cara grisenca, amb el musell parcialment blanc, amb una franja negra. ● Molt nocturna i difícil de veure, destaca per la seva cua llarga i gruixuda i anellada de negre. ♣ Es troba en boscos i bosquines de terra baixa i fins l'estatge montà.

Doble pàgina de mamífers de la Guia pràctica per conèixer la natura de Catalunya.

un manual amb voluntat de despertar vocacions i preparar un futur millor: “Si volem incidir en el fet que la cultura i el patrimoni no sols són l’arquitectura, la pintura i la literatura, sinó que també hi ha el patrimoni natural, amb la fauna, la flora i les pedres, hem de crear estructures d’estat com aquesta i fer-ho atractiu i fàcil. La taxonomia i el gust per la natura és molt interessant però, actualment, als investigadors científics no els interessa gaire, perquè els articles sobre fauna local no es publiquen, o puntuen molt poc. Correm el risc que això es perdi. Necessitem una generació que s’hi dediquin i coneguïn, perquè conèixer és estimar i estimar és protegir i conservar. Si no coneixes, no saps què t’estàs perdent. Es tracta de sortir al camp i veure alguna cosa més que verd, blau i marró: saber que a l’aigua hi ha organismes, que a terra també. Això dóna satisfacció i et vincula al territori”.

Fòssils, minerals i fins a 1.500 espècies de fauna i flora terrestre, fluvial i marina

Per no deixar-se res, la *Guia* inclou una llista de tots els espais protegits de Catalunya, des de parcs naturals a zones PEIN (Paratge d’Especial Interès Natural) i rutes d’interès natural. “Hi ha 53 propostes de rutes, amb una, com a mínim, per cada comarca –diu Maluquer–. N’hi ha per parcs naturals, parcs propers a zones urbanes, com el de Collserola, muntanyes i rius. També és difícil trobar guies que incloguin rutes per totes les comarques del país. Si ens centrem en una comarca, ens trobarem guies amb moltes més rutes però aquí hi ha una bona tria.”

Pel fet que l’editora és una entitat ecologista també s’ha afegit un capítol original en una guia d’aquesta mena, els “Espais naturals salvats per l’acció popular”, una síntesi en quaranta pàgines dels principals èxits de l’ecologisme al Principat. “Es pretén –explica Maluquer– que les entitats d’estudi i protecció de la natura es facin seva aquesta guia i per això s’hi volia incloure aquest apartat, per reflectir els espais on ha reeixit la batalla a favor dels espais naturals. Les campanyes que han aconseguit èxits hi són totes: des dels aiguamolls de l’Empordà fins a la platja Llarga i la punta de la Móra, a Tarragona. N’hi ha per tota la geografia catalana. És una informació que tampoc no trobarem enlloc aplegada d’una manera tan sintètica. És important fer saber que l’acció social també dóna resultats.”

Alex Milian